Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1983/84:22

om vissa trygghetsfrågor för äldre arbetstagare

I betänkandet behandlas proposition 1983/84:162 om vissa trygghetsfrågor för äldre arbetstagare samt sex motioner, av vilka fyra väckts med anledning av propositionen och två under allmänna motionstiden.

Sammanfattning

Betänkandet behandlar det växande problemet med de s. k. äldreavgångarna, även benämnda 58,3-årspensioneringarna. Därmed avses att arbetstagare som har uppnått en ålder av lägst 58 år 3 månader lämnar sina anställningar i samband med driftinskränkningar i enlighet med överenskommelser, som vanligen träffas lokalt mellan arbetsgivaren och facket, om att turordningsreglerna i lagen om anställningsskydd skall frångås. Vid överenskommelserna är det underförstått att arbetstagarna först skall få sin försörjning från arbetslöshetsförsäkringen tills ersättningsrätten är uttömd och därefter genom förtidspension av arbetsmarknadsskäl.

För en mer långsiktig lösning av detta problem förutskickas att det skall ske ett ytterligare utredningsarbete. Inriktningen av och takten för detta arbete berörs i betänkandet. För att man redan nu skall få en bättre kontroll över utvecklingen och möjlighet att motverka missbruk föreslår regeringen i den föreliggande propositionen att det görs vissa ändringar i lagstiftningen om trygghet i anställningen, bl. a. att avsteg från lagens turordningsregler beträffande arbetstagare som är äldre än 57 och ett halvt år skall godkännas av vederbörande centrala fackliga organisation. Ändringsförslagen tillstyrks av utskottet.

I en reservation från moderata samlingspartiets företrädare yrkas att propositionen och dess lagförslag skall avslås. Vänsterpartiet kommunisternas företrädare har reserverat sig beträffande inriktningen av det kommande utredningsarbetet. Centerpartiets och folkpartiets företrädare har avgivit ett gemensamt särskilt yttrande.

Propositionen

I proposition 162 föreslår regeringen efter föredragning av statsrådet Leijon att riksdagen skall anta de till propositionen fogade förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd,
2. lag om ändring i lagen (1974:13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder.

Lagförslagen fogas som bilaga till detta betänkande.

Motionerna

1983/84:364 av Stig Alftin (s)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om införande av en arbetsgivarbekostad trygghetsförsäkring för kollektivanställda i enlighet med de riktlinjer som anges i motionen.

1983/84:773 av Marianne Karlsson (c)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om förtidspensionering.

Motioner med anledning av proposition 162

1983/84:2873 av Alf Wennerfors m. fl. (m)

I motionen yrkas att

1. riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:162,

4. riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförs i motionen om medlemskap i arbetslöshetskassa,

5. riksdagen hos regeringen anhåller om en skyndsam utredning av ett system för äldreavgångar inom ramen för arbetslöshetsförsäkringen i enlighet med vad som anförs i motionen.

Yrkandena 2 och 3 behandlas av utskottet i ett senare sammanhang.

1983/84:2874 av Sivert Andersson m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna nödvändigheten av att utredningen om efterlön genomförs skyndsamt och med sikte på att ett förslag kan utarbetas, som kan träda i kraft den 1 januari 1986.

1983/84:2875 av Karin Andersson (c) och Arne Fransson (c)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts beträffande skyndsamt utredningsarbete för att lösa problemen med de s. k. äldreavgångarna på arbetsmarknaden.

1983/84:2876 av Elver Jonsson m. fl. (fp)

I motionen yrkas att riksdagen avslår proposition 1983/84:162.

Utskottet

Inledning

De s. k. 58,3-årspensioneringarna har utvecklats under de senaste åren och har snabbt tilldragit sig en växande uppmärksamhet. Systemet innebär att arbetstagare som är 58 år 3 månader eller äldre sägs upp med frångående av lagens turordningsregler och sedan får sin försörjning genom arbetslöshetsersättningar och förtidspensioner från det allmänna.

Denna typ av äldreavgångar togs upp till behandling av utskottet första

gången upp i betänkandet AU 1982/83:26 med anledning av en motion om särskild företagspensionering vid Svenska Varv. Frågan återkom i höstas i betänkandet AU 1983/84:7 om villkoren för ersättningar vid arbetslöshet.

Inom arbetsmarknadsdepartementet har i slutet av år 1983 upprättats en promemoria, benämnd Strukturbidrag – ökat arbetsgivaransvar vid "äldreavgångar" (Ds A 1983:18). Efter remissbehandling av promemorian har regeringen lagt fram den aktuella propositionen 162.

I propositionen fullföljs inte departementspromemorians förslag. I stället förordas fortsatt utredningsarbete för en långsiktig lösning av problemen kring äldreavgångarna. I propositionen sägs att det finns ett behov av att man snabbt vidtar åtgärder för att minska utnyttjandet av denna form för att skilja äldre arbetstagare från deras anställningar. Med hänvisning härtill föreslår regeringen ändringar i anställningsskyddslagen och i lagen om vissa anställningsfrämjande åtgärder.

Moderata samlingspartiet och folkpartiet föreslår i motionerna 2873 resp. 2876 att proposition 162 skall avslås. I motion 2875 av Karin Andersson (c) och Arne Fransson (c) godtas förslagen som lösning i ett övergångsskede. Motionärerna har synpunkter på utredningsarbetets bedrivande liksom Sivert Andersson m. fl. (s) i motion 2874. Avslutningsvis tar utskottet upp två motioner från allmänna motionstiden med anknytning till det föreliggande ämnet.

Bakgrundsuppgifter

De s. k. 58,3-årspensioneringarna innebär, som redan antytts, att arbetsgivarna och de fackliga organisationerna träffar turordningsavtal som med frångående av reglerna i 22 § anställningsskyddslagen går ut på att i första hand de äldsta arbetstagarna skall sägas upp. Dessa avtal träffas i regel på lokal nivå, för den fackliga partens del med stöd av delegation av den centrala fackliga organisationen. Uppsägningarna sker med hänvisning till arbetsbrist. Arbetstagare som efter uppsägning lämnar anställningen vid en ålder av 58 år 3 månader kan uppbära dagpenning från arbetslöshetskassa under maximal tid (450 dagar), varefter de vid uppnådda 60 år kan förtidspensioneras av arbetsmarknadsskäl samtidigt som de blir utförsäkrade från arbetslöshetsförsäkringen.

I propositionen redovisas vissa beräkningar av omfattningen av de pensioneringar det här gäller. Säkra uppgifter saknas, men det påvisas att drygt 2 000 personer beviljades förtidspension av arbetsmarknadsskäl (s. k. A-fall) år 1978 mot ca 5 500 personer år 1983. Gjorda beräkningar uppges peka på att mer än hälften av pensionerna från det sistnämnda året är s. k. 58,3-årspensioner.

1983 års uppgörelser om förtidspensioner av arbetsmarknadsskäl sägs i propositionen kosta staten ca 600 milj. kr. Fortsätter utvecklingen som hittills uppskattas statens kostnader för de lokala uppgörelserna under år

1984 komma att belöpa till mellan 1,3 och 1,5 miljarder kronor fram till dess att de uppsagda ålderspensioneras.

De lokala uppgörelserna innebär som nämnts att man frångår turordningsreglerna i 22 § anställningsskyddslagen. Dessa regler innebär att arbetstagarnas plats skall bestämmas med utgångspunkt i varje arbetstagares sammanlagda anställningstid hos arbetsgivaren (principen sist in – först ut). Arbetstagare med längre anställningstid har företräde framför arbetstagare med kortare anställningstid. Vid lika anställningstid ger högre ålder företräde. De äldres anställningsskydd förstärks dessutom av föreskriften i 3 § om att arbetstagare som har fyllt 45 år får tillgodoräkna en extra anställningsmånad för varje anställningsmånad hos arbetsgivaren efter det att arbetstagaren har uppnått nämnda ålder. I motsatt riktning verkar en regel i 22 § som säger att om en arbetstagare kan få fortsatt anställning endast efter omplacering så är det en förutsättning för företräde enligt turordningen att arbetstagaren har tillräckliga kvalifikationer för arbetet.

Reglerna i 22 § är dispositiva på så sätt att en central arbetstagarorganisation kan träffa kollektivavtal om att andra turordningsregler skall gälla. Rätten att träffa sådana avtal har inom många avtalsområden delegerats till lokal facklig nivå.

Propositionen

I propositionen anförs som allmän motivering att 58,3-årspensioneringarna, som inom vissa branscher och företag numera genomförs mer eller mindre systematiskt, är synnerligen otillfredsställande av flera skäl. Det är åtgärder som medför både ekonomisk och social otrygghet för den enskilde. Ersättningarna kan bli olika beroende på företagens ekonomiska situation men också på dagpenningens storlek i resp. arbetslöshetskassa. Därtill kommer att staten å sin sida åsamkas stora kostnader som varken kan kontrolleras eller påverkas. Det kan dessutom hända att företag, som i akuta situationer gör sig av med yrkeserfaren personal, i ett senare skede kan få svårt att återfå sådan personal med flaskhalsproblem inom företaget som följd.

Förslagen i den tidigare nämnda departementspromemorian innebär att förbud införs mot avsteg från anställningsskyddslagens turordningsregler beträffande arbetstagare som är äldre än 57 och ett halvt år. Undantag härifrån kan göras om arbetsgivaren tar på sig försörjningsansvaret för den uppsagde fram till ålderspensionen. Arbetsgivaren skall kunna få ett strukturbidrag för uppsagda arbetstagare som har fyllt 60 år. Promemorians huvudförslag är att strukturbidragen endast gäller arbetstagare som är sysselsatta i tillverkningsarbete.

Promemorians förslag avses emellertid inte bli genomförda, utan i stället förordas i propositionen att det påbörjas ett utredningsarbete med syfte att ta fram underlag för en långsiktig lösning av problemen kring äldreavgångarna.

Tanken på ett fortsatt utredningsarbete föregås i propositionen av i huvudsak följande överväganden.

Ett strukturbidrag som omfattar hela den privata sektorn skulle visserligen bättre lösa problemen än promemorians huvudförslag med dess mera begränsade räckvidd. Ett sådant utvidgat bidragssystem skulle emellertid dra mycket stora utgifter för staten. Skall man finna ett system som omfattar hela den enskilda arbetsmarknaden inom ekonomiska ramar som kan godtas av staten krävs en mera djupgående analys. Därvid måste studeras statens kostnader på andra områden, t. ex. för sjukpensioner, arbetsmarknadspolitiska åtgärder och olika former av socialt stöd. Det är inte heller självklart att äldre arbetstagare skall lämna arbetsmarknaden till förmån för yngre, och det påminns i propositionen om att äldrearbetskommittén i förra årets betänkande För gammal för arbete? diskuterade önskvärdheten av att stärka de äldre arbetstagarnas ställning på arbetsmarknaden. Delegationen för arbetstidsfrågor (DELFA) har genom tilläggsdirektiv fått i uppdrag att studera möjligheterna till mera flexibla pensionslösningar.

Till en mer flexibel arbetsmarknad, heter det vidare i propositionen, hör naturligtvis också att man vid strukturrationaliseringar under vissa omständigheter måste acceptera arbetsgivarnas behov av en viss sammansättning av arbetsstyrkan, bl. a. i fråga om yrkeskompetensen. Arbetsgivarna bör dock i sådana situationer ha ett betydande kostnadsansvar så en balans skall kunna åstadkommas i deras syn på olika arbetstagargrupper. Ett motsvarande åtagande bör även kunna komma i fråga för en enskild arbetstagare som har önskemål om att få lämna arbetslivet före den allmänna pensionsåldern. Ett system för frivillig avgång före ordinarie pensionsålder kan således enligt vad som anförs i propositionen inte bygga på att samhället tar kostnadsansvaret. I den utsträckning äldreavgångar av det slaget kan ge positiva arbetsmarknadspolitiska eller sociala effekter bör samhället däremot kunna ha ett intresse av att medverka ekonomiskt.

Det förutskickas alltså i propositionen att ett fortsatt utredningsarbete kommer till stånd om problemen med de s. k. äldreavgångarna. Samtidigt bör enligt propositionen snabbt vidtas åtgärder som minskar utnyttjandet av äldreavgångarna och bringar dem under bättre kontroll. Detta föreslås ske genom att det fackliga inflytandet över äldreavgångarna stärks och samhället får bättre möjligheter följa utvecklingen och göra ingripanden.

Enligt 2 § anställningsskyddslagen kan, som förut sagts, avvikelser från turordningsreglerna göras genom avtal som slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation. I många fall har de centrala organisationerna delegerat rätten att träffa avtal om s. k. turlistor till lokal nivå. Det är visserligen riktigt att kännedomen om det enskilda företaget och de enskilda arbetstagarnas förhållanden har stor betydelse för turordningsförhandlingarna, men erfarenheten visar att de lokala förhandlarna inte sällan hamnar i en svår mellanställning. Det förstärkta fackliga inflytandet över äldreavgångarna bör därför enligt propositionen utformas så, att det krävs ett medgivande

av den centrala fackliga organisationen till varje uppsägning av äldre arbetstagare, varmed menas arbetstagare som är äldre än 57 och ett halvt år. Medgivande lämnas genom att det är den centrala organisationen som själv träffar avtalet eller godkänner detsamma. Träffas avtalet lokalt skall det ankomma på arbetsgivaren att därutöver utverka den centrala organisationens medgivande till de enskilda uppsägningsbesluten. De nu beskrivna reglerna har tagits in i ett tillägg till 2 § anställningsskyddslagen.

Som ovan påpekats anses det därutöver i propositionen att samhället bör ha bättre möjligheter att följa utvecklingen och ingripa vid ett alltför långtgående utnyttjande av äldreavgångarna. Detta föreslås ske bl. a. genom en utvidgning av arbetsgivarnas varselskyldighet gentemot länsarbetsnämnderna. Enligt nuvarande regler i främjandelagen inträder denna skyldighet när det är aktuellt att säga upp minst fem arbetstagare. Därvid anges även vilka arbetstagare som skall sägas upp. Det föreslås nu att i en ny 7 a § i främjandelagen införs skyldighet för arbetsgivare att varsla länsarbetsnämnden om uppsägning även av enstaka arbetstagare, om dessa är äldre än 57 och ett halvt år (och uppsägningen sker med avsteg från lagens turordningsregler). Dessutom skall en länsarbetsnämnd genom tillägg till 9 § samma lag få rätt att anmoda arbetsgivaren att avstå från att säga upp sådana äldre arbetstagare. Ger länsarbetsnämndens anvisningar inte åsyftat resultat skall saken kunna överlämnas till AMS som kan ge likartad anvisning. Om inte denna följs kan AMS i sista hand besluta om förbud mot äldreavgångar utan styrelsens tillstånd. De nya befogenheterna för länsarbetsnämnderna och AMS införs som tillägg till 9 resp. 12 §§ främjandelagen.

Den utvidgade varselskyldigheten beträffande enstaka äldre arbetstagare sanktioneras genom en varselavgift om 500 kr. för varje arbetstagare enligt tillägg till 17 § främjandelagen.

Motioner med anledning av propositionen

Motion 2873 (m)

I motionen anför Alf Wennerfors m. fl. (m) inledningsvis:

De förslag regeringen lägger fram i sin proposition visar en oförmåga att anpassa lagstiftningen till verkligheten och en övertro på möjligheterna att med skärpta lagregler lösa akuta problem på en arbetsmarknad i kris. I stället för att främja rörlighet, flexibilitet och anpassningsförmåga skärper regeringen de inlåsningseffekter som är ett växande problem för svenskt näringslivs möjligheter att anpassa sig till de nya förutsättningarna på världsmarknaden. Härigenom försvåras den ekonomiska återhämtningen. På sikt hotas välståndet och tryggheten. Den trygghet som regeringen säger sig vilja skapa leder i verkligheten till ökad otrygghet.

Regeringens förslag ger intryck av uppgivenhet och kapitulation inför en arbetsmarknadssituation som den inte behärskar. Det är, enligt vår uppfattning, felaktigt att utforma lagstiftningen med utgångspunkt från att problemen kommer att bestå.

Verklig anställningstrygghet kan endast erbjudas i verksamheter som är lönsamma. För att möjliggöra den anpassning som är nödvändig för återvunnen ekonomisk balans och ökad sysselsättning krävs en rätt utformad ekonomisk politik, näringspolitik och industripolitik som underlättar strukturomvandling och anpassning till nya förhållanden. Arbetsmarknadspolitiken måste utformas så att den understödjer, inte motarbetar omställningar.

Motionärerna anser det nödvändigt att den enligt deras mening i nuläget dåligt fungerande arbetsmarknadslagstiftningen anpassas till de verkliga förhållandena på arbetsplatserna. Sålunda bör lagens turordningsregler ändras så att arbetsgivarna vid omläggning av verksamheten kan behålla arbetstagare med särskilt yrkeskunnande eller annan kompetens. Det bör vidare vara möjligt att upprätta en särskild turordningslista för arbetstagare med i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter. Brist på erforderlig kompetens eller annan lämplighet för en viss arbetsuppgift bör utgöra saklig grund för uppsägning.

En effekt av den ökade rörlighet på arbetsmarknaden som motionärerna bedömer som oundgängligen nödvändig är att äldre arbetare och tjänstemän ofta finner att deras kunskaper och erfarenheter inte längre räcker för en ny inriktning av produktionen på deras arbetsplatser. De kan i praktiken komma att tvingas att lämna arbetsplatsen för yngre krafter. Företag och förvaltningar bör möta sådana problem genom att bygga upp en beredskap mot förändringar, där bl. a. fortgående utbildningsinsatser ingår. I många fall, framför allt vid driftsinskränkningar, torde övertalighetsproblemen emellertid bli oundvikliga och äldreavgångar behöva företas. Motionärerna tillägger att detta inte nödvändigtvis behöver betyda att den äldre arbetskraften är bort från arbetslivet för all framtid. Det påpekas att en ensidig åldersstruktur med låg medelålder bland de anställda kan medföra problem på arbetsplatserna med resultat att tidigare friställda arbetare och tjänstemän har återanställts.

När det gäller regeringens förslag att medgivande skall krävas av central facklig organisation till avsteg från turordningsreglerna och möjlighet införas för arbetsmarknadsmyndigheterna att ingripa så sägs i motionen att detta strider mot den uppfattning som borde vara vägledande för all arbetsrättslig lagstiftning, nämligen att beslut och medinflytande skall läggas så nära de enskilda arbetstagarna som möjligt. Motionärerna tillfogar att det är svårt att se att centrala fackliga och statliga instanser skulle ha bättre kännedom om och förutsättningar att bedöma förhållandena på enskilda arbetsplatser. De lokala parterna bör inte berövas rätten att fatta beslut om den egna arbetsplatsen och det ansvar som följer därmed.

Motionärerna tar härefter upp frågan i vilken form ekonomisk kompensation bör lämnas vid äldreavgångarna. De framhåller att förtidspensionering bör undvikas så länge som möjligt, särskilt förtidspensionering av arbetsmarknadsskäl. Förtidspensioneringen ställer nämligen stora krav på våra pensionssystem dels i form av direkta pensionsutbetalningar, dels också i

form av uteblivna avgiftsinbetalningar. Enligt motionärernas mening kompenseras äldreavgångarna bäst över arbetslöshetsförsäkringen. Då kan arbetstagarna fortfarande tillhöra arbetskraften samtidigt som de behåller kontakten med sin fackliga organisation och tillförsäkras en betryggande ekonomisk standard. Motionärerna erinras om att de i motion 2681 har föreslagit att åtgärder vidtas för att få så många arbetstagare som möjligt att ingå i arbetslöshetsförsäkringen och för att arbetslöshetsförsäkringen skall återfå sin karaktär av försäkring. I ett första steg skall försäkringskaraktären stärkas genom en successivt ökad avgiftsfinansiering och genom att möjligheter till tilläggsförsäkringar skapas. I kombination med de avtalsenliga avgångsbidragen skulle ett sådant ersättningssystem ge de äldre arbetstagarna ett bättre ekonomiskt skydd vid friställningar.

Därutöver behövs särskilda ersättningsregler för de äldsta arbetstagarna. Liksom nu bör dagpenningen kunna utgå under 450 dagar. Därefter bör ersättning kunna fortsätta att utgå men med ett belopp som motsvarar vad som skulle ha utgått vid förtidspensionering. Denna särskilda ersättningsrätt anses kunna fortsätta fram till dess arbetstagaren når den ordinarie pensionsåldern. Begränsade krav bör i dessa fall gälla om arbetstagarens skyldighet att stå till arbetsmarknadens förfogande. Motionärerna menar att denna omläggning skall kunna finansieras genom en höjning av arbetsmarknadsavgiften samtidigt som en motsvarande sänkning blir möjlig av avgifterna till pensionssystemen.

Motionärerna föreslår att proposition 162 avslås, att regeringen ges till känna vad som anförts om medlemskap i arbetslöshetskassa samt att det görs en skyndsam utredning av det i motionen beskrivna systemet för äldreavgångar inom ramen för arbetslöshetsförsäkringen.

Motion 2876 (fp)

Elver Jonsson m.fl. (fp) återger i motionens inledning förslagen i proposition 162 och motiveringarna till dem. När det gäller kravet på medgivande från de centrala fackliga organisationerna till uppsägningar av äldre arbetstagare och befogenheterna för arbetsmarknadsmyndigheterna att ingripa anför motionärerna:

Enligt vår uppfattning kan dessa skäl inte godtas. Vi anser att de lokala fackliga organisationerna även fortsättningsvis bör kunna bedöma om och på vad sätt den samlade arbetsstyrkan vid ett företag är betjänt av att turordningsreglerna i lagen om anställningsskydd frångås. Propositionens förslag skulle framför allt drabba de mindre och medelstora företagen hårt genom krav på ytterligare förhandlingar och bindande lagregler. Vi vill understryka det som föredraganden nämner mera i förbigående, nämligen att arbetsgivaren har ett starkt behov av att kunna uppnå en viss sammansättning av arbetsstyrkan, t. ex. i fråga om yrkeskompetens, för att kunna möta de krav som den framtida verksamheten i företaget kan väntas ställa. Av samma skäl anser vi det principiellt olämpligt att AMS skall kunna förbjuda företaget att säga upp äldre arbetstagare.

Motionärerna noterar det i propositionen aviserade utredningsarbetet. De anser att detta arbete bör bedrivas skyndsamt och förslag lämnas med förtur. I avvaktan på detta arbete bör regeringens förslag inte genomföras och proposition 162 bör sålunda avslås av riksdagen.

Motion 2875 (c)

Karin Andersson (c) och Arne Fransson (c) tar i motion 2875 upp frågan om tidplan för utredningsarbetets bedrivande. Motionärerna framhåller inledningsvis att det inte i något sammanhang är möjligt att i längden leva med en ordning där två sluter ett avtal och en tredje betalar. Ändå är det exakt vad som sker vid de s. k. 58,3-årspensioneringarna. Genom att man utnyttjar de maximala möjligheterna till arbetslöshetsersättning och därefter förtidspensionering av arbetsmarknadsskäl når man en faktisk pensionering av arbetstagare vid dryga 58 års ålder. Kostnaderna för denna tidigare pensionering drabbar nästan uteslutande det allmänna.

Motionärerna medger att det i vissa speciella situationer kan finnas skäl att frångå lagens turordningsregler och låta ett företag behålla den yngre arbetskraften. Den situation som nu råder måste dock förändras. Regeringens förslag kan enligt motionärerna inte på ett rimligt sätt sägas lösa det grundläggande problemet. De ställer sig tveksamma till "lämpligheten av arbetsmarknadsstyrelsens närmast domstolsliknande roll i det nu föreslagna systemet". Med tanke på de negativa konsekvenser som det nuvarande systemet har vill motionärerna dock inte motsätta sig att frågan i ett övergångsskede löses på det sätt som propositionen föreslår. Långsiktigt kan problemen lösas först efter ytterligare utredningsarbete. Ett sådant har aviserats i propositionen. Motionärerna föreslår, mot bakgrund av vad de har anfört, att regeringen ges till känna att detta utredningsarbete bör bedrivas så skyndsamt att förslag kan föreläggas nästa riksmöte.

Motion 2874 (s)

I motionen anför Sivert Andersson m. fl. (s) att utvecklingen under senare år har lett till att det i vissa branscher blivit alltmer ovanligt att industriarbetarna arbetar kvar till ordinarie pensionsålder av 65 år.

Enligt motionärerna måste kraftfulla åtgärder sättas in för att förbättra situationen för äldre arbetstagare. Det är inte rimligt att arbetstagare som har givit en stor del av sina liv åt hårt fysiskt och psykiskt påfrestande arbete ute i företagen skall hamna i en otrygg ekonomisk och social situation på äldre dar.

Delpensionsreformen är inte längre något attraktivt medel för arbetare att trappa ned sin arbetsinsats. De av regeringen nu föreslagna åtgärderna löser inte heller de grundläggande problemen.

I departementspromemorian skisseras ett system för s. k. efterlön, och

många remissinstanser uttalade sig positivt om det. Systemet har prövats i Danmark och har där fungerat väl.

Det i propositionen aviserade utredningsarbetet bör genomföras skyndsamt med sikte på att efterlönesystem kan införas den 1 januari 1986. I vart fall bör det då vara möjligt att starta en försöksverksamhet för de mest utsatta grupperna.

Överväganden

Frågan om avslag på propositionen

Det torde vara en allmän uppfattning att samhället i längden inte kan underlåta att ingripa mot det system för äldreavgångar som i snabb takt utvecklats under 1980-talet. En annan sak är att meningarna är delade när det kommer till frågan på vilka vägar problemet bör angripas.

De invändningar som riktats mot systemet kan sammanfattningsvis anges enligt följande.

Det ställer den enskilda arbetstagaren i en otrygg situation. Ersättningen före förtidspensionen kommer att variera beroende på sådana faktorer som uppgörelserna i de enskilda fallen med företaget och dagpenningen i den aktuella arbetslöshetskassan. Det är att märka att arbetstagaren under hela den tid som arbetslöshetsersättning utgår är skyldig att stå till arbetsmarknadens förfogande, dvs. ta ett lämpligt arbete även om det är lägre avlönat än det tidigare. Samtidigt bortfaller möjligheten till förtidspension av arbetsmarknadsskäl.

Förfarandet strider mot anställningsskyddslagens syfte att främja de äldre arbetstagarnas trygghet i anställningen. Genom att man allt oftare i lokala uppgörelser har avtalat bort de äldres anställningsskydd har anställningstryggheten för de äldre i realiteten kommit att minska.

Förfarandet innebär vidare att två parter, arbetsgivaren och den fackliga organisationen, träffar en överenskommelse vars ekonomiska konsekvenser en tredje part, staten, får betala. Som redan tidigare påpekats rör det sig om mycket stora och troligen också snabbt växande belopp. Saken kan även uttryckas så, att man på arbetsmarknaden har på det allmännas bekostnad men utan dess medverkan i praktiken börjat etablera en sänkning av pensionsåldern. Detta står i sin tur i strid mot strävandena mot sådana flexiblare pensionslösningar, i vilka ingår att man samtidigt förbättrar möjligheterna för äldre till fortsatt förvärvsarbete även i pensionsåldern.

Av dessa invändningar har utskottet för sin del i tidigare sammanhang lagt särskild tonvikt vid att systemet kommer i konflikt med anställningsskyddslagens värnande om de äldre arbetstagarnas trygghet i anställningen. I betänkandet AU 1983/84:7 betonade utskottet således som ett huvudproblem att arbetslöshetsersättningar och förtidspension har kommit att utnyttjas som utvägar att lösa personalproblem vid strukturrationaliseringar på ett

sätt som kolliderar med väsentliga mål för lagstiftningen om trygghet i anställningen.

Som tidigare redovisats har inom arbetsmarknadsdepartementet bedrivits ett visst utredningsarbete i syfte att finna lösningar på problemen med äldreavgångarna. Regeringen har funnit att dessa problem bör övervägas ytterligare. Till det fortsatta utredningsarbetet återkommer utskottet i det följande.

Med tanke på vad ovan sagts om de allvarliga olägenheterna med äldreavgångarna blir frågan om man nu kan avstå från de åtgärder som i avvaktan på resultatet av det nya utredningsarbetet är möjliga att vidta för att minska omfattningen av denna verksamhet med äldreavgångar, som ju försiggår helt utom statens kontroll men på statens bekostnad.

Regeringen anser för sin del att sådana åtgärder är nödvändiga och föreslår i det syftet vissa lagstiftningsåtgärder.

Sålunda förordar regeringen ett tillägg till lagen om anställningsskydd som skall ge ett förstärkt fackligt inflytande över äldreavgångarna på så sätt att sådana skall kräva medgivande av den centrala fackliga organisationen i varje enskilt fall. Vidare föreslås att samhället via arbetsmarknadsmyndigheterna genom ändringar i främjandelagen får möjlighet att bättre än nu följa utvecklingen och vid behov göra ingripanden.

Alf Wennerfors m. fl. (m) anser i motion 2873 att regeringens lagstiftningsåtgärder bör avvisas. Som närmare utvecklats i det föregående anser motionärerna att den föreslagna lagstiftningen skärper de inlåsningseffekter som är ett växande problem för det svenska näringslivet och försvårar den ekonomiska återhämtningen. I stället måste föras en politik som underlättar strukturomvandlingen och anpassningen till nya förhållanden. För detta är en ökad rörlighet på arbetsmarknaden en förutsättning. De ändringar i anställningsskyddslagens turordningsregler som behövs bör således syfta till att ge arbetsgivarna möjlighet att få en sammansättning av arbetsstyrkan som är lämplig vid omställningar av verksamheten. De övertalighetsproblem och äldreavgångar som blir oundvikliga bör mötas genom ett ökat utnyttjande av ersättningsmöjligheterna i arbetslöshetsförsäkringen. För de äldsta arbetstagarna förordar motionärerna en skyndsam utredning om ett system för äldreavgångar inom ramen för denna försäkring.

Beträffande utformningen av de av regeringen föreslagna lagstiftningsåtgärderna tillägger motionärerna att dessa åtgärder synes strida mot principen att beslut och medinflytande enligt den arbetsrättsliga lagstiftningen bör läggas så nära de enskilda arbetstagarna som möjligt. Motionärerna ifrågasätter vidare om centrala fackliga och statliga instanser kan bättre bedöma förhållandena på de enskilda arbetsplatserna än de som där är verksamma. De lokala parterna bör inte berövas rätten att fatta beslut om den egna arbetsplatsen och ta det ansvar som följer därmed.

Även Elver Jonsson m. fl. (fp) anför i motion 2876 som skäl för yrkandet om avslag på regeringens lagförslag att de lokala fackliga organisationerna

även i fortsättningen bör kunna bedöma i vad mån lagens turordningsregler skall frångås i de aktuella fallen. Motionärerna vänder sig av samma principiella skäl också mot att AMS skall kunna förbjuda företagen att säga upp äldre arbetstagare.

För egen del ansluter sig utskottet till regeringens uppfattning att man redan nu bör inskrida mot det ökande bruket av äldreavgångar. Den omfattning i vilken statsmedel tas i anspråk och risken för en fortgående urholkning av det lagstadgade anställningsskyddet för äldre är skäl nog. Det ligger i sakens natur att de åtgärder som kan vidtas är att betrakta som temporära i avvaktan på att det blir möjligt att genomföra de mera långsiktiga lösningar som det i propositionen aviserade utredningsarbetet skall syfta till.

De invändningar som motionerna riktar mot den lagstiftning regeringen förordar är av två slag.

Alf Wennerfors m. fl. (m) ser lagstiftningen som ett inslag i en grunden felaktig politik som kommer att ytterligare förhindra nödvändiga strukturomvandlingar av näringsliv och förvaltning. I stället för att stärka det fackliga inflytandet över äldreavgångarna vill motionärerna minska det fackliga inflytandet över turordningarna och ge arbetsgivarna ökade befogenheter att bestämma om arbetsstyrkans sammansättning vid driftomläggningar. Utskottet ifrågasätter om den av motionärerna förordade politiken för ökad rörlighet på arbetsmarknaden leder till den önskade effekten att snabbt få till stånd en inbromsning och kontroll av utvecklingen med äldreavgångarna redan under den tid utredning pågår om mer långsiktiga lösningar av problemen.

Vidare invänds mot den del av lagförslagen som avser att de centrala fackliga organisationerna skall kopplas in på turordningsfrågorna att dessa frågor avgörs bäst ute på de arbetsplatser som det här gäller. Såsom anförs i propositionen kan det emellertid ute på arbetsplatserna i praktiken ofta bli ett starkt tryck på de äldre arbetstagarna liksom på de lokala fackliga organisationerna att godta avsteg från lagens turordningsregler.

Dessa regler, som ju är baserade på principen sist in – först ut, är inte avsedda att strikt tillämpas i alla situationer. De har gjorts dispositiva just för att möjliggöra de jämkningar som är nödvändiga, exempelvis när ett företag måste göra driftinskränkningar eller annan omläggning av verksamheten. Det är inte fråga om att nu uppge dispositiviteten eller ens att ta bort möjligheten att teckna lokala avtal i dessa frågor. Vad regeringen föreslår är att avtal som innebär avsteg från turordningsreglerna för de äldsta arbetstagarna skall godkännas av vederbörande centrala fackliga organisation. Syftet härmed är att få till stånd en fördjupad genomgång av övertalighetsproblemen och därmed en uppbromsning av den hittills okontrollerade utvecklingen med äldreavgångarna.

Det ingår även i regeringens förslag att arbetsmarknadsmyndigheterna via främjandelagen skall få möjligheter att följa utvecklingen och vid behov göra

ingripanden. Även i denna del har regeringsförslaget ifrågasatts i motionerna av Alf Wennerfors m. fl. (m) och Elver Jonsson m. fl. (fp). I motion 2875 ställer sig Karin Andersson (c) och Arne Fransson (c) tveksamma till lämpligheten av att AMS får en vad motionärerna kallar närmast domstolsliknande roll i det föreslagna systemet.

Enligt propositionen skall länsarbetsnämnderna och AMS kunna ta upp överläggningar med företag, som anses ha alltför långtgående utnyttjat systemet med äldreavgångar, och anmoda dem att avstå därifrån. I sista hand skall AMS kunna meddela förbud. Det skall här påpekas att de anvisningar eller förbud som meddelas inte kan beröra redan företagna uppsägningar, utan det är åtgärder som riktar sig mot ett fortsatt bruk från företagens sida av uppsägningar av äldre arbetstagare på sätt som avviker från anställningsskyddslagens turordningsregler.

Vårt arbetsrättsliga system bygger på att parterna inom de ramar som lagstiftningen ger löser sina mellanhavanden via avtal. Om tvist uppstår mellan parterna får denna i sista hand slitas av arbetsdomstolen. Det har ifrågasatts om inte regeringens förslag innebär en nyordning så till vida att AMS förmenas bli tilldelad en roll som eljest ankommer på arbetsdomstolen.

Äldreavgångarna bygger på turlistor som har upprättats genom avtal. Om arbetsgivaren frångår avtalet kan saken dras inför arbetsdomstolen av den fackliga motparten. Men detta torde också vara det enda fall då domstolen kan få anledning att ta befattning med ärenden av detta slag.

I stället innebär nuvarande situation att staten, som ju har att ta de ekonomiska konsekvenserna av äldreavgångarna, inte har någon möjlighet att ingripa mot de uppgörelser som leder fram till äldreavgångar, inte ens om det är fråga om rena missbruksfall. Regeringens förslag vill nu öppna en sådan möjlighet till ingripanden. Främjandelagen ger f. n. arbetsmarknadsmyndigheterna rätt att meddela föreskrifter om personalstyrkans sammansättning och om företagens rekryteringsmönster med syfte att främja anställning av äldre och handikappade arbetstagare. Det aktuella lagförslaget kan sägas komplettera reglerna genom att öka de äldres möjligheter att behålla sina anställningar. Man kan se saken så, att lagens nuvarande regler ger arbetsmarknadsmyndigheterna befogenhet att förelägga arbetsgivare att de skall *öka* andelen äldre i arbetsstyrkan. De nu föreslagna befogenheterna har till syfte att motverka att andelen äldre *minskar*. Såvitt utskottet kan bedöma blir det här frågan om ingripanden som kommer att företas sparsamt. Som typfall kan tänkas att ett företag systematiskt gör sig av med de äldre bland sina anställda. Enligt utskottets uppfattning bör man inte avstå från en legal möjlighet att komma till rätta med missbruk av detta slag. Liksom beträffande den förut behandlade ändringen i anställningsskyddslagen får behovet av de nu berörda anordningarna inom främjandelagens ram prövas på nytt när man tar ställning till de mera långsiktiga lösningarna av problemen med äldreavgångarna.

Med åberopande av det anförda tillstyrker utskottet regeringens lagförslag och avstyrker sålunda avslagsyrkandena i motionerna 2873 och 2876.

Utredningsarbetets inriktning m. m.

De allmänna överväganden som ligger bakom det i propositionen förutskickade utredningsarbetet har redovisats i det föregående. I den tidigare framställningen har även refererats dels den i motion 2873 av Alf Wennerfors m. fl. (m) begärda skyndsamma utredningen om *ett system för äldreavgångar inom ramen för arbetslöshetsförsäkringen,* dels yrkandet i motion 2874 av Sivert Andersson m. fl. (s) om ett utredningsarbete med sikte på *ett system med efterlön* som skall införas redan fr. o. m. 1 januari 1986. Därjämte föreslår Stig Alftin (s) i motion 364 en utredning om *arbetsgivarbekostad trygghetsförsäkring för kollektivanställda.*

Förslaget i motion 364, som väcktes under den allmänna motionstiden, torde vara tillgodosett genom det utredningsarbete som anmäls i propositionen, och motionen synes därför inte böra föranleda någon riksdagens åtgärd. När det gäller utredningsarbetets uppläggning utgår utskottet från att detta kommer att omfatta frågan om efterlön. Den frågan har berörts redan i arbetsmarknadsdepartementets promemoria om strukturbidrag. Man bör emellertid inte redan nu binda sig för en viss lösning av det föreliggande problemet och inte heller fastställa en viss tidpunkt när denna lösning i så fall skall vara genomförd. Motion 2874 bör sålunda inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vidare anser utskottet sig inte kunna tillstyrka att utredningsarbetet skall inriktas på att problemen med äldreavgångar skall lösas genom en utbyggd ersättning inom arbetslöshetsförsäkringen, såsom föreslås i motion 2873. I motionen föreslås dessutom åtgärder för att främja anslutningen till arbetslöshetskassorna. Frågan har behandlats i betänkandet AU 1983/84:18. Med hänsyn härtill bör det aktuella yrkandet nu kunna lämnas utan åtgärd från riksdagens sida.

Karin Andersson (c) och Arne Fransson (c) har i motion 2875 understrukit att problemen med äldreavgångarna snabbt bör få en långsiktig lösning, och de föreslår som *tidplan för utredningsarbetet* att detta bedrivs i sådan takt att det blir möjligt att framlägga förslag redan till nästa riksmöte. Detta kan tjäna som en målsättning för arbetet med hänsyn till angelägenheten av att komma till rätta med problemen. Man måste dock samtidigt vara på det klara med att det här gäller komplicerade frågor som därtill är förenade med betydande kostnadskonsekvenser. Tidskravet får därför inte leda till att man ger avkall på utredningsarbetets kvalitet. Visar det sig av skäl som nu har berörts att det uppstår tidsförskjutningar i utredningsarbetet så att den angivna målsättningen inte kan uppnås förutsätter utskottet att regeringen i lämpligt sammanhang underrättar riksdagen härom. Med de nu gjorda uttalandena får motionen anses besvarad, och den bör därutöver inte leda till

någon riksdagens åtgärd. Vad nu anförts får även anses till viss del tillgodose den tidigare redovisade motionen 2876 av Elver Jonsson m. fl. (fp)

Avslutningsvis tar utskottet upp motion 773 av Marianne Karlsson (c) om *åtgärder för att minska förtidspensioneringen.* Motionären framhåller bl. a. att det är ett missförstånd att tro att man skapar arbetstillfällen för yngre genom att förtidspensionera kunniga arbetare och tjänstemän som närmar sig pensionsåldern. I stället behövs arbetstagare i denna ålderskategori för att lära upp ungdomar som i dag står utanför yrkeslivet på grund av bristande yrkeskunskaper.

Vad som anförs i motionen är ytterligare skäl för att begränsa äldreavgångarna och vidta åtgärder som främjar att de äldre har möjlighet att stanna kvar i förvärvslivet. De åtgärder som förordats i det föregående och det kommande utredningsarbetet om äldreavgångarna har en sådan inriktning. Därför synes det inte behövligt att vidta någon åtgärd med anledning av motionen.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *avslag på propositionen*
   att riksdagen med bifall till regeringens förslag samt med avslag på motionerna 1983/84:2873 yrkande 1 och 1983/84:2876 antar de till proposition 1983/84:162 fogade förslagen till lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd och lag om ändring i lagen (1974:13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder,
2. beträffande *arbetsgivarbekostad trygghetsförsäkring för kollektivanställda*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:364,
3. beträffande *system för efterlön m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2874,
4. beträffande *system för äldreavgångar inom ramen för arbetslöshetsförsäkringen m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2873 yrkandena 4 och 5,
5. beträffande *tidplan för utredningsarbetet*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2875,
6. beträffande *åtgärder mot förtidspensionering*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:773.

Stockholm den 10 maj 1984

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Erik Johansson (s), Anders Högmark (m), Marianne Stålberg (s), Karin Flodström (s), Arne Fransson (c), Gustav Persson (s), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Lars-Ove Hagberg (vpk), Sten Östlund (s), Ingrid Hemmingsson (m), Christer Skoog (s), Håkan Stjernlöf (m) och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c).

Reservationer

1. Avslag på propositionen (mom. 1)

Anders Högmark, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Håkan Stjernlöf (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande.som på s. 10 börjar "Det torde" och på s. 14 slutar "och 2876" bort ha följande lydelse:

Inom arbetsmarknadsdepartementet har gjorts en kartläggning av problemen med de s. k. äldreavgångarna, även benämnda 58,3-årspensioneringarna. Kartläggningen och vissa förslag till lösningar av problemen har presenterats i en departementspromemoria. Förslagen i denna fullföljs emellertid inte av regeringen, som har funnit att problemen bör övervägas ytterligare i ett fortsatt utredningsarbete. I avvaktan på att mera långsiktiga lösningar på problemen kan genomföras som resultat av det nya utredningsarbetet föreslår regeringen att det nu vidtas vissa lagstiftningsåtgärder med det uppgivna syftet att minska utnyttjandet av dessa pensioneringar och bringa dem under bättre kontroll.

Sålunda förordar regeringen ett tillägg till lagen om anställningsskydd som skall ge ett förstärkt fackligt inflytande över äldreavgångarna på så sätt att sådana skall kräva medgivande av den centrala fackliga organisationen i varje enskilt fall. Centralt skall alltså godkännas varje uppsägning som sker av arbetstagare som är äldre än 57 och ett halvt år om uppsägningen sker med avsteg från lagens turordningsregler. Vidare föreslås ändringar i främjandelagen, så att samhället via arbetsmarknadsmyndigheterna får, som det heter, bättre möjligheter än nu att följa utvecklingen och göra ingripanden. Detta skall möjliggöras genom att arbetsgivarnas varselskyldighet gentemot länsarbetsnämnderna utvidgas och genom att nämnderna och AMS får befogenhet att anmoda arbetsgivarna att i fortsättningen avstå från att säga upp äldre arbetstagare. I sista hand skall AMS kunna besluta om förbud mot äldreavgångar.

I enlighet med vad som yrkas i motionerna 2873 av Alf Wennerfors m. fl. (m) och 2876 av Elver Jonsson m. fl. (fp) bör propositionen och dess lagförslag avslås. Skälen härför är följande.

. Det är visserligen riktigt att det tilltagande bruket av de s. k. äldreavgångarna är djupt otillfredsställande, men regeringens förslag ger intryck av uppgivenhet och kapitulation inför en arbetsmarknadssituation som den inte behärskar. Det är felaktigt att utforma lagstiftningen med utgångspunkt i att problemen kommer att bestå. I stället för att förvärra de inlåsningseffekter

som är ett växande problem för det svenska näringslivet måste de åtgärder som vidtas inom arbetsmarknadspolitikens ram understödja och inte motarbeta den strukturomvandling som är nödvändig inom industri och förvaltning. Det är inte rätt läge att nu genom ändringar i turordningsreglerna ytterligare insnäva utrymmet för ofrånkomliga ändringar i personalsammansättningen när företag och förvaltningar tvingas till omläggningar av sin verksamhet. Dessa regler måste anpassas till vad de verkliga förhållandena på arbetsplatserna kräver.

Från de allmänna utgångspunkter som här angivits är regeringens förslag således ett inadekvat sätt att angripa problemen. Utöver vad nu sagts går utskottet inte in på frågan om turordningsreglernas utformning utan återkommer till dessa regler och andra bestämmelser i anställningsskyddslagen i ett senare sammanhang. Regeringens lagförslag måste nämligen underkännas även av ett annat skäl. Äldreavgångarna innebär som nämnts att avsteg görs från lagens turordningsregler. Detta sker vanligen genom överenskommelser som träffas lokalt. Därmed fullföljer man en princip som borde vara vägledande för den arbetsrättsliga lagstiftningen i dess helhet, nämligen att beslut och medinflytande skall läggas så nära de enskilda arbetstagarna som möjligt. Det är också lokalt som man har den verkliga kännedomen om det enskilda företagets och de enskilda arbetstagarnas förhållanden. Det är svårt att förstå hur man på centralt fackligt eller statligt håll skall kunna bättre bedöma dessa förhållanden. Därför måste man enligt utskottets mening bestämt motsätta sig att de lokala parterna skall berövas rätten att själva fatta beslut om den egna arbetsplatsen och därmed fråntas det ansvar som följer därmed. De tilltänkta befogenheterna för arbetsmarknadsmyndigheterna, som bl. a. innebär att AMS tilldelas en närmast domstolsliknande roll i det föreslagna systemet, kan inte accepteras.

Strukturomvandlingarna inom näringsliv och förvaltningar påverkar situationen för äldre arbetare och tjänstemän med kunskaper och erfarenheter som inte längre räcker till när produktionen på deras arbetsplatser får en ny inriktning. Hur olägenheterna för sådana arbetstagare skall motverkas har behandlats i motion 2873, som redovisar hur man inom företag och förvaltningar bör bygga upp en personalpolitisk beredskap för kommande förändringar. Övertalighetsproblem kan emellertid inte undvikas i alla lägen och man måste räkna med att det även framdeles blir ofrånkomligt med äldreavgångar. Frågan är då i vilken form de äldre arbetstagarna skall kompenseras.

I motion 2873 understryks att förtidspensioneringar så långt möjligt bör undvikas. Utskottet har samma uppfattning. I stället bör arbetstagarna kompenseras över arbetslöshetsförsäkringen. En sådan lösning innebär att arbetstagarna fortfarande kommer att tillhöra arbetskraften. De behåller kontakten med sin fackliga organisation och kan, i kombination med de avtalsenliga avgångsbidragen, tillförsäkras en betryggande ekonomisk standard. För de äldsta arbetstagarna bör göras kompletterande anordningar, så

att ersättningsrätten fortsätter att löpa även när arbetstagarna med nuvarande regler blir utförsäkrade. Möjlighet bör finnas att uppbära ersättning tills den ordinarie pensionsåldern uppnås. Ersättningen skulle ligga på samma nivå som vid förtidspension för vederbörande. Den nu förordade utvidgningen av arbetslöshetsförsäkringen skulle kunna finansieras genom en höjning av arbetsmarknadsavgiften samtidigt som det tack vare minskade utgifter för förtidspensioneringen bör vara möjligt att sänka avgifterna till pensionssystemen.

Det ovan beskrivna systemet för äldreavgångar inom ramen för arbetslöshetsförsäkringen bör utredas skyndsamt, lämpligen i samband med den sammanhållna översyn av arbetslöshetsförsäkringen som har begärts i annat sammanhang (jfr AU 1983/84:18 res. 1). Vad som nu anförts i utredningsfrågan bör delges regeringen, varom hemställan görs i den följande framställningen.

dels att utskottets hemställan under 1 borde ha följande lydelse:

1. beträffande *avslag på propositionen*
   att riksdagen med bifall till motionerna 1983/84:2873 yrkande 1 och 1983/84:2876 avslår proposition 1983/84:162.

2. Arbetsgivarbekostad trygghetsförsäkring för kollektivanställda m. m. (mom. 2 och 3)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar "Vidare anser" och slutar "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

I motion 364 skisseras en arbetsgivarbekostad trygghetsförsäkring för kollektivanställda hos privata och offentliga arbetsgivare. Tanken är att man skall komma bort från den nuvarande övervältringen av personalkostnader på arbetslöshetskassorna och samhället. Motionären vill att möjligheten att införa en sådan försäkring skall utredas varvid även bör prövas om försäkringen kan göras så omfattande att den kan träda in i stället för förtidspensionering. Dessa utredningskrav kompletteras av den i motion 2874 begärda utredningen om ett system för efterlön enligt den modell som redan tillämpas i Danmark.

Det utredningsarbete som regeringen ämnar starta om de s. k. äldreavgångarna bör ha den inriktning som förordas i de båda motionerna. Särskilt bör beaktas att finansieringen av det blivande trygghetssystemet för äldre arbetstagare bör vara arbetsgivarbekostad. Det anförda bör delges regeringen.

dels att utskottets hemställan under 2 och 3 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *arbetsgivarbekostad trygghetsförsäkring för kollektivanställda*

att riksdagen med anledning av motion 1983/84:364 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande *system för efterlön m. m.*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2874 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. System för äldreavgångar inom ramen för arbetslöshetsförsäkringen m. m. (mom. 4)

Anders Högmark, Sonja Rembo, Ingrid Hemmingsson och Håkan Stjernlöf (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar "Vidare anser" och slutar "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till vad som anförts i det föregående tillstyrks att det fortsatta utredningsarbetet inriktas på att problemen med äldreavgångar löses inom ramen för arbetslöshetsförsäkringen, som bör byggas ut för de äldsta arbetstagarna på det sätt som förordats i motion 2873. Vad därefter beträffar motionens förslag till åtgärder för att främja anslutningen till arbetslöshetskassorna hänvisas till att den frågan redan behandlats i betänkandet AU 1983/84:18.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *system för äldreavgångar inom ramen för arbetslöshetsförsäkringen m. m.*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2873 yrkandena 4 och 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om inriktningen av det fortsatta utredningsarbetet beträffande de s. k. äldreavgångarna.

Särskilt yttrande

Regeringsförslagen beträffande lagstiftningen om anställningstrygghet (mom. 1)

Arne Fransson (c), Elver Jonsson (fp) och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) anför:

Regeringens lagförslag är ägnade att inge allvarliga betänkligheter. Kravet på centrala godkännanden från fackförbunden strider mot principen att så långt möjligt decentralisera beslutsfattandet, dvs. föra ut medbestämmandet till dem som berörs av besluten. Vidare är den övervakande roll som tilldelas arbetsmarknadsverket, och då i synnerhet AMS, principiellt sett mycket tveksam.

När vi likväl godtar regeringsförslagen sker det mot bakgrund av de förhållanden som nu råder samt de klarlägganden som har gjorts vid

ärendebehandlingen. Sålunda har uttryckligt slagits fast att lagstiftningen får omprövas när man med ledning av det nya utredningsarbete som regeringen skall starta kommer fram till en långsiktig lösning av de problem som sammanhänger med de s. k. äldreavgångarna. Därav kan dras slutsatsen att den lagstiftning det här gäller är temporär, detta så mycket mer som ett tidsschema nu har lagts fast för utredningsarbetet. Beträffande arbetsmarknadsverkets kontrolluppgifter noterar vi att utskottet gjort ett betydelsefullt påpekande som innebär att dessa uppgifter får en mer begränsad räckvidd än propositionstexten gav vid handen.

Bilaga

Lagförslagen till prop. 1983/84:162

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1982:80) om anställningsskydd

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1982: 80) om anställningsskydd skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Finns det i annan lag eller i förordning som har meddelats med stöd av lag särskilda föreskrifter som avviker från denna lag, gäller de föreskrifterna.	
Avtal är ogiltiga i den mån de upphäver eller inskränker arbetstagarnas rättigheter enligt denna lag. Genom kollektivavtal som har slutits eller godkänts av en central arbetstagarorganisation får dock göras avvikelser från 5, 6, 11, 15, 21, 22, 24–28, 32, 33, 40 och 41 §§. Den närmare beräkningen av förmåner som avses i 12 § samt avvikelser från bestämmelserna i 30 §, såvitt gäller besked enligt 15 §, liksom bestämmelserna i 30 och 31 §§, såvitt gäller den lokala arbetstagarorganisationens rättigheter, får också bestämmas på det sättet.	
	När efter bemyndigande av en central arbetstagarorganisation ett lokalt kollektivavtal har träffats om avvikelser från 22 § får avtalet tillämpas i fråga om uppsägning av arbetstagare som vid uppsägningstidens slut är äldre än 57 och ett halvt år bara om arbetsgivaren får den centrala arbetstagarorganisationens medgivande till varje enskild uppsägning.
En arbetsgivare som är bunden av ett *sådant* kollektivavtal får tillämpa avtalet även på arbetstagare som inte är medlemmar av den avtalsslutande arbetstagarorganisationen men sysselsätts i arbete som avses med avtalet.	En arbetsgivare som är bunden av ett kollektivavtal *enligt andra stycket* får tillämpa avtalet även på arbetstagare som inte är medlemmar av den avtalsslutande arbetstagarorganisationen men sysselsätts i arbete som avses med avtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984 och tillämpas på lokala kollektivavtal som träffas därefter.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1974:13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974: 13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder
dels att 9, 12, 17 och 19 §§ skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 7 a §, av nedan angiven lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 a §
	Om en arbetsgivare avser att med stöd av ett kollektivavtal om avvikelse från 22 § lagen (1982:80) om anställningsskydd säga upp en arbetstagare som vid uppsägningstidens slut är äldre än 57 och ett halvt år, skall arbetsgivaren först underrätta länsarbetsnämnden. Detta gäller om uppgiften inte lämnas i den ordning som anges i 5 §.
	9 §
När skäl därtill föreligger skall länsarbetsnämnden, på grundval av vad som förekommit vid överläggning inför nämnden enligt 8 §, meddela arbetsgivaren anvisningar beträffande åtgärder som bör vidtagas för att bereda bättre sysselsättningsmöjligheter åt äldre arbetstagare eller arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga. Nämnden kan därvid anmoda arbetsgivaren att i samband med nyanställningar öka andelen sådana arbetstagare i arbetsstyrkan i enlighet med vad nämnden närmare anger.	När skäl därtill föreligger skall länsarbetsnämnden, på grundval av vad som förekommit vid överläggning inför nämnden enligt 8 §, meddela arbetsgivaren anvisningar beträffande åtgärder som bör vidtagas för att bereda bättre sysselsättningsmöjligheter åt äldre arbetstagare eller arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga. Nämnden kan därvid anmoda arbetsgivaren att i samband med nyanställningar öka andelen sådana arbetstagare i arbetsstyrkan i enlighet med vad nämnden närmare anger. *Den kan också anmoda arbetsgivaren att avstå från att säga upp äldre arbetstagare på sådant sätt som avses i 7 a §.*
	12 §
Följer arbetsgivare ej anvisningar som meddelats av arbetsmarknadsstyrelsen enligt 11 § och är det med hänsyn till omständigheterna uppenbart att rättelse ej kan åstadkommas på annat sätt, kan styrelsen förordna att arbetsgivaren icke får anställa andra arbetstagare än	Följer arbetsgivare ej anvisningar som meddelats av arbetsmarknadsstyrelsen enligt 11 § och är det med hänsyn till omständigheterna uppenbart att rättelse ej kan åstadkommas på annat sätt, kan styrelsen förordna att arbetsgivaren icke får anställa andra arbetstagare än

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
dem som den offentliga arbetsförmedlingen har anvisat eller godtagit.	dem som den offentliga arbetsförmedlingen har anvisat eller godtagit. *Styrelsen kan också besluta att arbetsgivaren inte får utan dess medgivande säga upp äldre arbetstagare på sådant sätt som avses i 7 a §.*
17 §	
Arbetsgivare, som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att varsla om driftsinskränkning enligt vad som föreskrives i denna lag, kan åläggas att utge en särskild varselavgift till *statsverket*. Underlåtes varsel under tid, då arbetsgivaren är i konkurs, skall varselavgift i stället utges av den som företräder konkursboet.	Arbetsgivare, som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att varsla om driftsinskränkning enligt vad som föreskrives i denna lag, kan åläggas att utge en särskild varselavgift till *staten*. Underlåtes varsel under tid, då arbetsgivaren är i konkurs, skall varselavgift i stället utges av den som företräder konkursboet.

Varselavgift fastställes för varje påbörjad vecka som varsel försummats samt bestämmes till lägst 100 och högst 500 kronor för varje arbetstagare som beröres av driftsinskränkningen.

Om särskilda skäl föreligger kan varselavgift bestämmas till lägre belopp än nu sagts. Fullständig befrielse från sådan avgift kan också äga rum.

Bestämmelserna om varselavgift tillämpas också på arbetsgivare som inte iakttar sin underrättelseskyldighet enligt 7 a §. Avgiften skall i sådana fall bestämmas till 500 kronor för varje arbetstagare.

19 §[1]	
Den som i varsel enligt denna lag eller i underrättelse eller i uppgift som avses i 6 *och* 7 §§ uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift, vilken ej saknar betydelse, dömes till böter eller fängelse i högst ett år.	Den som i varsel enligt denna lag eller i underrättelse eller i uppgift som avses i 6, 7 *och 7 a §§* uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift, vilken ej saknar betydelse, dömes till böter eller fängelse i högst ett år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

[1] Senaste lydelse 1982: 81

minab/gotab 78558 Stockholm 1984